

ANDERS ARFWEDSON:

Kunskap i skolan

Gunnar Ohrlander har skrivit en bok om skolan. Den är utan tvivel den mest sakkunniga och innehållsrika sammanfattningen av den kritik som under de senaste åren riktats mot skolpolitiken, skriver statssekreteraren i Utbildningsdepartementet, Anders Arfwedson. Ibland förväxlar dock Ohrlander den pedagogiska debatten med den pedagogiska verkligheten. Tack vare att de flesta lärare är klokare och självständigare än debatten låter en förmoda, är den svenska skolan i verkligheten bättre än den framstår i boken. Och mycket har förändrats till det bättre under de borgerliga skolministrarnas tid.

I slutet av 1960-talet, då vänstern behärskade den politiska scenen och alla hävdvunna begrepp ställdes på huvudet, förekom i Aftonbladet och vänstertidningen Tidsignal regelbundet kolumner av signaturen Doktor Gormander. Bland alla dåtida bildstormare hörde Gormander utan tvivel till dem som stormade värst. I verkligheten hette han Gunnar Ohrlander.

Mycket har ändrats sedan 1968 och det är i dag svårt att förstå att Doktor Gormander från 60-talets slut och Gunnar Ohrlander från det begynnande 80-talet är samma person. I en i höstas utgiven bok, "Kunskap i skolan" (Norstedts fackböcker, Stockholm 1981, ca 250 sidor), går Gunnar Ohrlander till rätta med de senaste decenniernas svenska skolpolitik på ett sätt som placerar honom bland de pålitligt skolkonservativa kritikerna i debatten.

Jag skall erkänna att jag nalkades Ohrlanders bok med någon misstänksamhet; inte minst många gamla revolutionärer gör sig idag ofta skyldiga till överdrifter åt andra hållet. Men "Kunskap i skolan" är ingen obalanserad bok. Tvärtom. Författaren vinnlägger sig om att vara rättvis vid jämförelser mellan dagens skola och tidigare skolformer. Däremot är han obarmhärtig i sin kritik av de pedagoger och byråkrater som med sin kunskapsföraktande attityd och sin brist på djupare pedagogisk insikt bär skulden till dagens skolsituation. Han gisslar dem med en alldeles äkta och alltigenom berättigad upprördhet.

Sänkta kunskapsmål

Boken innehåller en grundlig genomgång av den moderna svenska skolans tillkomsthistoria, med tyngdpunkt på de filosofiska grundvalar som skolreformerna vilar på. Vad som gör Ohrlanders bok särskilt intressant är att han inte – vilket hittills varit det vanligaste – tar sin utgångspunkt i det gamla lärdomsskoleidealet, utan knyter an till svensk folkskoletradition.

Han kritiserar inte enhetsskolereformen i sig, men väl det faktum att skolan – ungefär samtidigt med att grundskolan infördes – började tömmas på sitt viktigaste innehåll, nämligen kvalificerad undervisning och högt ställda kunskapsmål. Ohrlander erinrar om vad som var drivkraften bakom den tidiga arbetarrörelsens och liberalismens skolpolitiska strävanden: att göra arbetarklassens barn delaktiga av den bildning och låta dem förvärva de kunskaper som utgjorde nyckeln både till social frigörelse och ett värdigare liv.

Men hur förverkligades den drömmen i konkret socialdemokratisk skolpolitik?

Jo, med hänvisning till att arbetarbarn kommer från så torftiga miljöer, började man alltmer hylla filosofin att skolundervisningen måste anpassas till denna torftighet, göras enklare, kunskapsfattigare, kravlösare. I stället för att låta skolan kompensera för denna förmenta torftighet i barnåren (Ohrlander menar för övrigt, och troligen med rätta, att arbetarfamiljernas främlingskap inför böcker och påstådda ointresse för kunskaper är över-

drivna) har man låtit skolan anpassa sig nedåt. Däri ligger det stora sveket.

Orsakerna till utvecklingen

Till bokens största förtjänster hör blottläggandet av de djupare orsakerna till att vi fått den skolutveckling vi har fått. Förklaringarna är mera pedagogisk-filosofiska än direkt partipolitiska. Ohrlander redovisar på ett föredömligt klart och därtill mer ryckande sätt de grundläggande missförstånd som mycket av modern svensk skolpolitik bygger på. Tron att motivation för lärande skulle störas av krav på kunskapsredovisning. Uppfattningen att lärare inte skall få framstå som en auktoritet inför sina elever. Missuppfattningen att ordentligt inlärd kunskaper kan undvikas och ersättas med kännedom om kunskaper man söker kunskap i uppslagsböcker när man råkar behöva den.

Ohrlander visar hur fundamentalt skolreformatörerna missförstått lärandets psykologi. Man har trott sig främja elevernas utveckling genom att undanröja allt som kräver ansträngning, men har just därmed tagit bort det som verkar utvecklande: tillfredsställelsen att ha klarat av en svår uppgift, glädjen att behärska något som inte alla andra kan, osv.

Av boken framgår också i hur hög grad gamla filosofiska föreställningar fortsätter att influera den moderna skolpolitiken. Rousseaus Emile har ingalunda upphört att spela en roll, och Herbert Spencers tidstypiska 1800-talsfunderingar om in-

videns fria växt spökar i hög grad i dagens grundskoledebatt. Tanken att det på något sätt är pedagogiskt tveksamt att tillägna sig redan gjorda upptäckter genom att läsa om dem i bok, i stället för att experimentellt erfara dem själv, spelar en stor roll när vi idag diskuterar ökad "verklighetsanknytning" i grundskolans undervisning. Och Stellan Arvidssons kungstänke om individualisering inom den sammanhållna klassens ram är egentligen mest ett försök att transformera Rousseaus och andra idealisters pedagogik till den undervisningssituation som gäller i en skola. Vad Stellan Arvidsson och många andra tänkare aldrig har lyckats förstå, är att en pedagogik som möjligen kan fungera i relationen informator—elev, aldrig kan fungera praktiskt i en klass med 30 elever. Men på den myten bygger vi fortfarande mycket av vår praktiska skolpolitik.

"Kunskap i skolan" är utan tvivel den sakkunnigaste och mest innehållsrika sammanfattningen av den kritik som under de senaste åren riktats mot den förda skolpolitiken. Visst har den debattbokens tillspetsade formuleringar och litterära överdrifter här och var. Boken vibrerar av välgrundad indignation över all den skada som vållats och vållas svenska skolor och lärare, men det är likväl inte en bok som har skrivits i affekt. Författaren lyckas tygla sin ilska och hans resonemang är genomgående fotade på sakkunskap och ett i pedagogiska sammanhang ovanligt stort mått av sunt förnuft.

Mycket har dock förbättrats

Ett par kommentarer bör kanske ändå tillfogas. Ohrlander förväxlar ibland, som så många skoldebattörer, den pedagogiska debatten med den pedagogiska verkligheten. Liksom verkligheten sällan når upp till läroplanspoesins idealvärld, blir den sällan heller fullt så galen som den bleve om alla lärare följde de pedagogiska irrspåren. Tack vare att de flesta lärare är klokare och självständigare än debatten låter en förmoda, är den svenska skolan i verkligheten bättre än den framstår i Ohrlanders beskrivning. Men det minskar inte tyngden i den kritik han riktar mot lärofärderna, eftersom det allmänna skolklimatet ändå påverkats starkt av den pedagogiska debatten.

Likaså tycker jag att Ohrlander förbiser, att en avgörande vändpunkt ändå nåddes för ett par år sedan under borgerligt skolministerstyre. Nu sätts ju faktiskt kunskaper och fostran, läxor, ordning och reda åter i centrum, låt vara att det tar tid innan detta slår igenom helt. Debatten har radikalt ändrat karaktär, och idag är det knappast någon som vågar ställa sig upp och påstå att kunskaper är något oviktigt som kan ersättas med känslor, relationer och gemenskap med mera dylikt.

Men det finns helt visst övervintrande flumpedagoger både på skolöverstyrelsen, vid många lärarhögskolor och i trakten av SECO, Elevförbundet och "den alternativa gymnasieutredningen". Så än är inte slaget om den goda skolan slutgiltigt vunnit. I det slaget är "Kunskap i skolan" en utomordentlig sköld och värja.